

Asia: VN/4330/2018

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Psykologiliiton lausunto: OM:n videotallennustyöryhmän mietintö Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta

Diaarinumero: VN/4330/2018

Psykologiliitto pitää työryhmän mietintöä suullisen todistelun vastaanottamisesta kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa erittäin perusteltuna ja kannatettavana. Mietinnössä otetaan hyvin huomioon psykologian alan tieteellisessä tutkimuksessa, erityisesti oikeuspsykologian sovellusalalla, tehtyjä havaintoja ihmisen muistiin ja käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä.

Mietinnössä todetaan, että ajan kulumisen vuoksi oikeudenkäynnissä kuulusteltavien henkilöiden muistikuvat oikeudenkäynnin kohteena olevista tapahtumista ovat hovioikeuden pääkäsittelyyn mennessä usein heikentyneet, mikä on hyvin linjassa yhden vahvimmista todistajanpsykologiaan liittyvästä tutkimustuloksen kanssa. Mietinnössä on huomioitu myös muut mahdolliset ajan kulumisen seurauksena syntyvät virhelähteet kuulusteltavien kertomuksiin, jotka niin ikään pohjaavat tutkimustietoon:

- Oikeudenkäynnin kohteena olevista tapahtumista käydyt keskustelut muiden henkilöiden kanssa.
- Tiedot muiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen kertomasta.
- Mediahuomiota saaneissa jutuissa uutisointi käräjäoikeuden ratkaisusta.

Työryhmä on Psykologiliiton näkökulmasta hyvin huomionnut myös sen, että asianomistajien kokemukset oikeudenkäynneistä ovat usein kielteisiä ja lisäävät merkittävästi koettua stressiä sekä saattavat pahimmissa tapauksissa traumatisoida lisää. Mietinnön nykytilan arvioinnissa todetaan, että erityisesti nuoret ja seksuaalirikosten asianomistajat kokevat usein raskaaksi sen, että he joutuvat kohtaamaan rikosasian vastaajan ja esittämään kertomuksensa uudelleen hovioikeudessa. Psykologiliitto näkee, että tämän kokemuksen todennäköisesti jakavat myös eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevat todistajat ja asianomistajat, koska heillä on suurempi riski joutua eri muotoisten väkivaltarikosten (mukaan lukien ihmiskauppa) uhriksi. Psykologiliitto katsoo, että kaikkien haavoittuvassa asemassa olevien todistajien ja asianomistajien voidaan katsoa hyötyvän siitä, että muutoksenhakutuomioistuimissa ei ole enää tarpeen uudelleen tulla suullisesti kuultavaksi. Täten ehdotetun lakimuutoksen voidaan nähdä suojaavan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia ja vähemmistöihin kuuluvia.

Psykologian alan tutkimus tukee näin ollen vahvasti mietinnössä esitettyä päätelmää, että suullisen todistelun vastaanottaminen muutoksenhakutuomioistuimissa käräjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta parantaisi hovioikeuden ja korkeimman oikeuden edellytyksiä ratkaista asia näytöllisesti oikein ja lisäisi oikeudenkäynnin varmuutta ja siten ihmisten oikeusturvaa. Psykologiliitto huomauttaa, että poikkeuksia voi toki olla: joskus todistaja tai asianomistaja saattaa uskaltautua kertomaan kokemastaan tarkemmin vasta muutoksenhakukäsittelyssä.

Mietinnössä on pohdittu tallenteelta vastaanotetun suullisen todistelun arviointia verrattuna henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä läsnä olevan henkilön antaman kertomuksen arviointiin. Tämän suhteen tutkimustulokset eivät ole aivan yksiselitteisiä, kuten mietinnössä todetaankin. Oikeuspsykologian alan tutkimuskirjallisuudessa todetaan, että vaikka tosiasiallisesti henkilön luotettavuudesta ei voida tehdä päätelmiä puhetavan, ilmeiden, eleiden tai tunnereaktioiden perusteella, käytännössä näitä päätelmiä kuitenkin saatetaan tehdä. Joskus tallenne voi siis tässä mielessä olla epäedullinen jonkin osapuolen näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan Psykologiliitto kuitenkin näkee, että uudistuksen hyödyt ovat huomattavasti haittoja suurempia.

Mietinnössä on pohdittu vaihtoehtona myös sitä, että suullinen todistelu otettaisiin oikeudenkäynnissä vastaan jo esitutkinnassa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta. Tämä vaihtoehto on kuitenkin katsottu epätarkoituksenmukaiseksi, koska silloin oikeudenkäynti siirtyisi suullisen todistelun osalta osaksi esitutkintaa. Tämä on nähty ongelmalliseksi kontradiktorisuus-periaatteen toteuttamisen haasteiden vuoksi ja sen vuoksi, että esitutkinnassa ei välttämättä vielä tiedetä mistä syytteet lopulta nostetaan. Lisäksi mietinnössä todetaan, että suullisen todistelun vastaanottaminen esitutkinnassa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta olisi omiaan hämärtämään rikosprosessin eri vaiheiden merkitystä ja toimijoiden rooleja sekä arvioidaan, että rikosprosessi kokonaisuudessaan ei tällä tavoin todennäköisesti olisi nopeampi eikä halvempi kuin tällä hetkellä. Psykologiliitto huomauttaa, että esitutkintavaiheessa tehtyjen kuulustelutallenteiden hyödyntäminen osana oikeudenkäyntiä tulisi kuitenkin mahdollistaa samoilla perusteilla kuin käräjäoikeudessa tehtyjen ääni- ja kuvatallenteidenkin käyttämistä perustellaan. Vaikka se ei kokonaan korvaisikaan suullista menettelyä, olisi kuitenkin tärkeä pohtia millä tavoin sitä voitaisiin hyödyntää ja siten huomattavasti lisätä saadun todistelun luotettavuutta. Tämä on oleellinen kysymys, sillä esitutkinnasta käräjäoikeuden käsittelyyn kuluva aika voi olla merkittävästi pidempikin kuin käräjäoikeuden

käsittelystä hovioikeuden käsittelyyn. Näin näyttää säännönmukaisesti tapahtuvan esimerkiksi lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskeissa prosesseissa tuoreen Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisun (2021:3) mukaan.

Ahtola Annarilla
Suomen Psykologiliitto